

KÉKKŐ VÁRA

(Részletek)

Mindenelőtte a várról és annak viszontagságairól szólnék, szükségesnek találom, ama régi gyökeres familiáról írni, melly Balassa név alatt esmeretes, s mellynek a Grófi línéában a fiú ágra nézve magva szakadt; de a Bárói ága, még fen van.

Ezen Balassa Familia eredetét származtatja a Magyarok hét első Kapitányjaik közül egyiktől, nevezetesen Bungertől, kinek Bors nevezetű fija volt. Ennek maradéki építették a Zólyomi várat, és bírták is azt, ugyan azért *Zólyomi Grófok*nak hivattattak, a kik közül idő jártával egyhez, úgymint Detrikhez 1228. eszt. a Balassák természet és törvény szerint a legtisztább atyafiságos szeretettel kaptattak.

Ezen Detrik nevű Zólyomi Gróf, több Uradalmain kívül Detrikkőnek is birtokosa volt, s ugyan erről neveztetett is. Ettől fiúról fiúra való származását tulajdon leveles tárából hiteles oklevelekkel bizonyíthatja a Balassa Familia.

Ugyan ezen Detriknek ötödik unokája volt azon *Balás*, a ki Nagy, vagyis Ipoly-Gyarmatot megkülömböztetve kedvelte, s kitől a XIV. században a Balassa Nemzetség *Gyarmati Balassa Nagy* vagy Ipoly-Gyarmat városa pedig Balassa Gyarmat nevet kapott.

Ezen régi gyökeres Nemzetség nagy embereket mutatott be a Hazának, és bátor vitézeket, kiknek sorban való leírásokat másra bizván, felvett tárgymhoz látok.

Balassa László 1409. eszt. Sigmond Királytól, vitéz maga viseletéért a Sárkány Rendjét nyerte meg. *Balassa Ferentz* a harmadik felesége után a Bosniai Királynak és *Prényi Imre* Palatinusnak sógora, továbbá Zeverinyi Bán, és Nógrád Vármegye Fő Ispánja volt 1526. eszt. utánna *Balassa Sigmond* 1556. és 1568. Borsód Vármegye Fő Ispánja; *Balassa Imre* Erdély Ország Fejedelme; *Balassa Menyhért* I. Ferdinánd Császár és Király arany sarkantyús Vitéze; *Balassa János* a XVI. század közepe táján Zólyomi Fő Kapitány, s egyszersmind Nógrád és Honth Vármegyék Fő Ispánja;^{a)} *Balassa András* 1546. Királyi Fő Asztalnok, Tanátsos, és Nógrád Vármegye

^{a)} Ezen Jánosról Istvánfy ditséretesen ír.

Fő Ispánja; *Balassa Bálint* 1585. eszt. Nógrád Vármegyei Főispán-voltak. *Balassa Imre*, Pest, Pilis és Sólt Vármegyék Fő Ispánja, nagy katona s vitéz bajnok volt, de végre a pártosokhoz tsatolta magát.^{a)} *Balassa Sigmond* felesége Rhitváni Zborovszky egy Lengyel Hertzeg Aszszony lévén, ez által ő sok Nagyokkal atyafiságba lépett, s egyenesen a Lengyel Király sógora lett, Második *Balassa Ferentz* Honth Vármegyének Fő Ispánja, és egyszersmind Ezredes Fő Kapitánja volt. A gazdag és sok kintsekkel bíró *Balassa Péter* II. Ferdinánd alatt az által tette magát nevezetessé, hogy a Csehek ellen a maga költségén katonáskodott. – Az utóbbi *Balassa Bálint* Honth Vármegyének Fő Ispánja, s a vers-szerzésnek nagy barátja volt, kinek verseit, közre botsátott munkájában én is gyönyörűséggel olvastam. *Balassa Pál* a XVII. században választott Püspök volt.

Hogy pedig a Balassa Familia tagjai vitéz tetteik mellett nagy lelküek is voltak, s az Ország is mennyire szerette őket, például *Balassa Jánost* említtem. Ez Don Francesco Lasso de Castilia által kettős vidalra kihivattatván, nem tudta mit tegyen? bátorsága ugyan volt, s készen állott a viadalra, maga és nemzete betsületének fentartásáért, de tudta, hogy Törvényeink a viadalt senkinek meg nem engedik, sőt azt a viaskodók minden ingó s ingatlan javaiknak el-vesztése alatt tiltják. Jelentette tehát az Ország akkor egybegyült Rendjeinek, valljon elfogadhat-e ezen kihívást? Az Ország Rendjei a Király előtt magokat eránta közbe vetették, a miből kitetszik a Balassa Familiabéliekhez, és kiváltképen *Balassa János*hoz vonzó egyenes Magyar hajlandóságok. [...]

Azonban hogy mind ezek után sem történt meg *Balassa János* és Don Francesco Lasso között a kívánt tsendes egyezés, kitetszik onnan, hogy Don Francesco az Ország házának négy ajtaira egy írást ragasztatott alattomban, melly által *Balassa Jánost* a Császár s Király birodalmain kívül való bizonyos kinevezendő helyre kettős viadalra kihivta.

Don Francesco Lasso de Castilia vakmerőségétől meg nem rettent *Balassa János*, azért is ezen helytelen s dühös bosszút állani kívánó indulatját az Ország Rendjei eleibe terjesztette, a kik ezen helytelen s szokatlan tselekedetét *Don Francesconak*, olly kedvetlenséggel értették, hogy az uralkodó Császár és Királyhoz az Ország nevében írtak, s magokat mind a nemzet megsértetéséért, mind pedig *Balassa János*hoz vonzó Magyar hív s jó szivek és hajlandóságok megbizonyítása végett közbe vetették. [...]

Ezen várt s megnyert viadalra való engedelemnek az lett a következése, hogy ámbár az egész Monarchiában köz hírek s tudósítások által előhivattatott

^{a)} Vitézségét, bátor maga viseletét, sajnosan ugyan, de eléggé leirtam a' Divényi várnak leírásában; mert a' történet-írónak egyenességgel, 's minden részre hajlás nélkül kell előadni az előadandókat.

Don Francesco Lasso de Castilia, még sem állott elő a kettős viadalra, s ezért betstelennek (Infamisnak) kiáltatott és hirdettetett ki.

Ez az a Balassa János, a ki mint a Bánya Városok kormányozója (Praefectussa) vitézsége által a Balassa-Gyarmathi, Divényi, Kékkői, és Dobronai Várat meg tudta oltalmazni az ellenségtől. – *Balassa Menyhért* hasonlóképen nagy Hadi Vezér volt. *Balassa Imre* Erdélyi Fejedelemnek választatott.^{a)}

A XVII. században nevezetesebbek voltak: *Balassa András*, Hadi Vezér; *Balassa Ádám* Cs. Királyi Kamarás, a Kékkői s Korponai várak kormányzó Vezére, és Ezredes fő Kapitánja; *Balassa Gábor*, arany sarkantyús vitéz, és Tabulea Báró; *Gróf Balassa Pál*, – ez mérette ki azon helyet Balassa-Gyarmathon, és által is adta azt, a hol most a Vármegye háza kiterjedett épületeivel vagyon. Ez hivataljára nézve Királyi Fő Tárnok Mester, Gömör Vármegyének Főispánja, a Provincialis Commisariatus Fő Directora, és Belső Titkos Tanácsos volt. [...]

Ezek után *Báró Balassa Gábor* Győr Várának Kormányozója; *Gróf Balassa János*, az utóbbi, Gömör Vármegyének Fő-Ispánja, és Cs. R. Titkos Tanácsos volt.

Gróf Balassa Paulai Ferentz, Kékkő, Vágbesztertze, Lietava, s Eberhardt várak s uradalmak örökös Ura volt az utolsó a Grófi-ágból. Ő 1750. eszt. Kamarássá lett; 1757. a Nagy Mélt. Magyar Királyi Helytartó Tanácsnál Tanácsosnak; 1762-ben Szerem Vármegye Fő Ispánjának; 1769-ben Magyar Ország Provincialis Commissariatus Directorának; ugyan azon esztendőben Csász. Királyi Belső Titkos Tanácsosnak; 1780-ban Szent István jeles Rendje Commendátorának; 1785-ban a Cs. Királyi Kamara Elölülőjének, Kintstartónak s Korona Őrzőnek; 1785. Szala, Körös, Varasd, Szerem, és Zágráb Vármegyék Fő-Ispánjának, Horvát Ország és Dalmátzia Bánjának, Fő-Kapitánjának, és a Banalis Tábla Elölülőjének; 1792-ben pedig a Galliczia és Lodomeria eránt rendeltetett Udvari Commissió Elölülőjének neveztetett ki. Az Udvar terhes foglalatosságaiban mint Királyi Commissarius, a Felség személyében tízszer munkálkodott. Ezen nagy Férjfiú utolsó napjait kedves Kékkői várában tsendes nyugodalomban, többnyire olvasással és nemes társalkodással töltötte. Örömmel fogadta a vendégeket, s még a legkissebb Nemes Embert is nagyon tudta betsülni s megkülönböztetni. Végre negyed napi betegsége után életének 76. esztendejében 1807. esztendőben, ugyan a

^{a)} Illy régi nevezetes Familiabeliről miképen tsuszhatott be Forgách Ferentznek *Rerum Hungaricarum sui temporis Comment.* című jeles munkájába a' 217 lapján ezen kifejezés: *Hominem mediocris Conditionis in praefecturam Transylvaniae, cum Maylato Collega evexerat;* holott ezen familia mindenkor nagy Embereket mutatott be a' Hazának, több századok óta; hihető, hogy Forgách Ferentz N. Váradi Püspök' kéz-írásában, melly tsak halála után botsáttatott közre, nem is volt ez, valamint több e' félék is, ugymint a' 217. és 691. lapon.

Kékkői Várban tsendes halállal halt meg, s hideg tetemei a Nagy Zellei templom boltozatjába illendően eltakarítottak.^{a)} [...]

A még élő *Báró Balassa Sándor*, Cs. K. Kamarás, tsendes életet él, és sokakkal jól tézen. Ezek után a Kékkői várnak leírását adjuk már elő:

Kékkő vára mind ezen Vármegyének, mind az Osztrozkai magas hegyeknek szélén fekszik. – Minekutánna ezen nagy terjedésű hegyek lefelé hajlani látszanak, és itten végeződnek, lassan lassan három ágra osztatnak, mellyeknek egyike *Bázs*nak neveztetik, a másika *Judás Hegyének*, – a harmadika pedig *Paphegye* neve alatt esmeretes. *Bázs* hegye napkelet felé az ellenség ellen vigyázó helyül szolgált a várbelieknek, mert a teteje természete szerint mindenkor terméketlen, s ennél fogva szabad kilátást engedvén, vigyázó helynek legalkalmatosahb volt. – Már a régiebb időkben is *Bástya-hegynek* neveztek ezt az első Magyarok; de idővel a Tótok által megrövidítvén ezen nevezet *Bázs-á* változtatott. Ennek szomszédságában a *Judás* hegye fekszik, melly onnan vette nevezetét, hogy róla kémlték ki a Törökök a várbelieket, ezeknek nagy veszedelemekre, – megfordulván későbbben a szerentse, s az ellenség intselkedése a várbeliek által megelőztetett, s az ellenség meg is verettetett; innen vette ez a hegy az áruló *Judás* nevéreől nevezetét. A *Paphegye*, hogyha a hozzánk lejött közbeszédnek helyet akarunk adni, egy *Paptól* vette nevezetét, a ki bizonyos fogadásból ezen hegynek alljáról egészen a tetejére felment egy huzomban, legkisebb pihenés nélkül; holott a távulságot csak a vár kapujától a völgynek mélységéig, hol most a Mező-Város fekszik, könnyen lehet két ezer lépésre tenni, – a kapu pedig a hegy közepe táján fekszik. – Annyi hitelt adhatni ezen állításnak, a mennyit egy mesének szoktunk adni; de azért megmarad a régi nevezete.

Ezen *Paphegye* közepe táján egy kősziklára építettett a *Kékkői Vár*, melly leginkább az utóbbi gyászos időszakaszban, Rákótzty pártütő zendülése alatt sok kegyetlenséget állott ki, felgyújtattatott, s olthatatlan lángba borult. A magas kőfalak bizonyítják most is volt ékes palotájának helyeit.

A *Kékkői Vár* nevezetét azon mohos s kék színt mutató kősziklától vette, mellyen fekszik, s Német nyelven is *Blauen-Stein* a neve. Ezen várnak a kinézése délnek *Balassa-Gyarmat* felé igen gyönyörűsége; ellenben az alatta fekvő Mező-Várostól szinte megtagadta a természet minden kellemeit, egy szoros völgybe lévén az szorítva, melly azonban más javakkal jutalmaztatott meg a természet és a szorgalom által; mert a szőlő-hegyei, bár nem igen nevezetesek is, de termékenyek, főképen a *Tartuska* nevezetűek; ezek alatt lévő szilvássaik szép hasznot hajtanak; de mind ezek felett a

^{a)} Ezen Mágánás' mély tudományáról többet írtak mások, nevezetesen Szklenár ad Lib. de M. Moraviae situ, Icon ejus per Kovachich von Ungarn. Leginkább *Stemmatographia* Lehotzky II. 25. lapon.

gesztenyés erdeje érdemel figyelmet, mellyben nagy, és 100 esztendőös vas-tag tserfához hasonlítható terebélyes gesztenyefák látszanak.

Méltó itten a megjegyzésre, hogy az Osztrozkai hegyek között volt két nevezetes várak, *Divény* tudniillik és *Kékkő*, ezen Vármegyének mintegy bástyául szolgáltak, s oltalmazólag fedték ezt, sőt a felettek lévő Bánya városok oltalom-varául is szolgáltak hajdan.

Ezen két erős várnak hajdan egy örökös Földes Ura volt, t. i. a Balassa Nemzetség. Ennek tagjai a Törökök ellen, főképen a XVI. században, önnön védelmezések mellett a felső részeit a Hazának, a Bánya városokkal együtt, ditsőségesen megtudták őrizni és oltalmazni, olly bátorsággal, hogy halni vagy győzni mindég készen volnának. Előbb mint ezen várnak sokféle viszontagságait előadnám, a belső kapujának homlokán egy négyszegü kék köre faragtatott felírást adom elő. [...]

Ezen feljülírás felett a nevezetes *Balassa* Nemzetség tzimere köre faragva látszik, melly *Belény* nevü állatnak a feje, melly deák nyelven *Bizonthnak* neveztetik, s a vad bikának egy neme; – ennek a szarvai között egy tsillag látszik, és szája körül holdat mutat, azon kívül gyikfark van a szájában.

Ezen erős várnak a talpköve 1237. eszt. IV. Béla Király uralkodása alatt tétetett le.

1572. Eszt. Maximilián Császár és Király alatt *Balassa Bálint*, a kit az említett Felség *Dobóval* együtt vissza vett kegyelmébe, volt ezen várnak birtokában, s ennek fija *Balassa János* is birta ezt.

Balassa János bátor katona lévén, egy alkalmatossággal a Török ellenségnek friss találmánnyal tselt akart vetni, de szerentsétlen kimenetellel, mellyért *Bársonyos Musztafa* ellene olly nagy haragra gerjedett, hogy *Kékkő* várát *Ali Bég* vezére által azonnal ostrom alá vétetni rendelte, mellyet a várbeliek, *Divénybe* szaladván, – tsak hamar üresen hagytak, és az ellenségnek alávaló módon általengedték 1576. eszt. Így *Balassa János*, hadi tsaltvető találmánnyáért tsaknem életével adózott.

Így, foglalta el a Török ezen várat, s birta is ezt több esztendőig, melly idő alatt egy erős szegletbástyával és egy kapuval is megerősítette, de ezen kapu most már, mint szükségtelen, kőfallyal be van rakva.

1593. esztendőben, mellyben *Fülek vára* *Tiefenbach Fő Vezér* által, (a mint már feljebb említém) szerentsés győzödelemmel a Töröktől elvétetett, ezen vár is a Törökök által puskaporral felgyújtatván, pusztá omladékban üresen hagyatott, melly után hosszas időig haszon-vehetetlen állapotban hevert, s tsak baglyok tanyája volt mind addig, mig végre *Balassa Sigmund* mély sántzokkal és épületekkel új életre hozta, s az Ország erejével meg is erősítette.^{a)}

^{a)} 1604. eszt. 8. Art. §. 12. Gratuitos labores ad *Kékkő* praestabit Comitatus Árva.

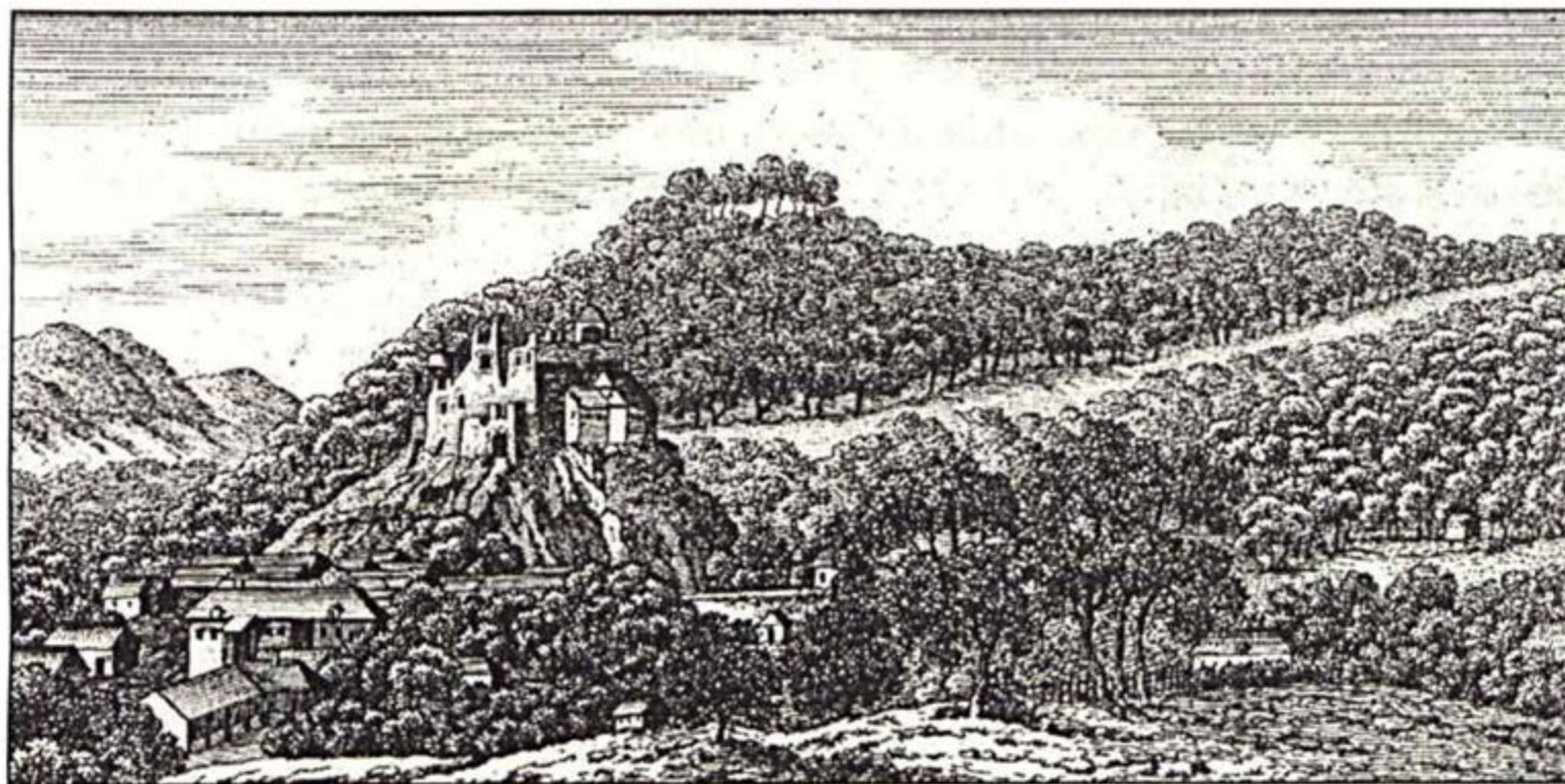
Így vissza foglaltatván ezen vár, örökös urai vissza helyheztek ennek birtokába, a kik az elpusztult épületeket használni akarván, megépítették azokat; azomban az utolsó támadók által felgyújtatván ezen vár, újra kipusztult. Későbbben egy részét *Ballassa Gábor* maga számára lakóhelynek készítette, úgy a mint most van.

Szép rendel vannak ezen úri épületek építetve, s belső elrendeltetések is hasznos és ékes. Nem kevéssé szépítik a Palotát a *Balassa* Nemzetség mind a két nemből való jeles tagjainak benne függő képeik, mellyek nem tsak gyönyörködtetik a nézőket, hanem vissza is emlékeztetik a múlt időkre.

Ezen várnak a kapuja előtt egy mély sántz van, melly azt egészen körül keríti, s tsak egy kő-hidon lehet bemenni. A sántzban pintzék vagynak a kősziklákba faragva, mellyekben hajdan sok válogatott jó borok tartattak; ezekben több rejtekhelyek is találatnak, mellyekbe a veszedelmes ostrom idején mind a birtokosok mind pedig a várbeliek betsesebb ingó javaikat elrejtették. Egy pintzében egy forrás kút is van, mellynek vize hideg ugyan, de az íze kellemetlen, s azért nem kevés tsudálkozásra ad okot, hogy a várbeli őrizet, az ostrom ideje alatt ezen vízzel, melly kellemetlen ízén kívül még tsekély is, ki tudta szükségét pótolni. Most már a távolabb lévő hegyekből tsergedező jó forrás viz, tsatornák által nagy munkával és szorgalommal vezetetik ide, melly folyvást folyik, és így az egész várbeli szükségre elegendő.

Ezen vár a Kékkői Járásban fekszik, mellyet ettől vette nevét.

(*Nemes Nógrád Vármegye esmértetése, 1826 – részletek*)

Kékkő vára, 1826